

Юлія Іванівна БОЙКО

кандидат економічних наук,
старший викладач,
кафедра аудиту, ревізії та аналізу,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: Chornenka86@gmail.com

ДОМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО БЮДЖЕТУ

Бойко, Ю. І. Домінанти формування податкових надходжень до бюджету [Текст] / Юлія Іванівна Бойко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 1. – С. 106-110. – ISSN 1993-0259.

Анотація

В умовах децентралізації економічних процесів у державі її суб'єкти отримують можливість ухвалювати самостійні рішення у межах єдиного цілого. У широкому розумінні передбачається передавання більш значних повноважень місцевим органам влади. Це дає можливість реалізації потреб населення, з огляду на обсяг сформованих доходів. Діяльність місцевих органів влади вибудовується з урахуванням специфіки соціально-економічного розвитку території.

Метою статті є аналіз механізму формування податкових надходжень до бюджету як основної його дохідної частини, що за умови децентралізації економічних процесів визначає можливості розвитку регіону.

Для реалізації цієї мети у статті використано метод системного аналізу, синтезу, логічний метод дослідження.

У результаті визначено основні фактори впливу на обсяг податкових надходжень до бюджету, проведено їх класифікацію.

Ключові слова: механізм формування; оподаткування; податкова політика; податкові надходження; фактори впливу.

Yuliya Ivanivna BOYKO

PhD in Economics,
Lecturer,
Department of Audit and Analysis,
Ternopil National Economic University
E-mail: Chornenka86@gmail.com

DOMINANTS OF FORMATION TAX REVENUE

Abstract

In conditions of economic processes decentralization in the country its subjects get a possibility to make their own decisions as a part of within single entity. In a broader sense it stipulates a submission of considerable powers to local authorities. It enables the possibility to implement needs of the population on the basis of the amount of generated revenue. The activities of local authorities are realized on the basis of peculiar social and economic development of the territory.

The aim of the article is to make the analysis of the formation of tax revenue as the main revenue part. It defines possibilities of the region development during the decentralization of economic processes.

For this purpose in the article we have used the method of system analysis, method of synthesis and logical method of researching.

As a result, the main factors which influence the amount of tax revenue are defined. Their classification is accomplished.

Keywords: mechanism of formation; taxation; tax policy; tax revenue; impact factors.

Побудова ефективного механізму формування податкових надходжень є актуальною темою як на макро-, так і на мікрорівні. Держава використовує податковий механізм задля впливу у бажаному напрямку на структуру та динаміку виробництва, стимулювання інвестиційної діяльності, підвищення рівня науково-технічного прогресу. Сукупність податків та зборів, які становлять основу дохідної частини бюджету, законодавчо встановлюється та регламентується. В умовах децентралізації на державному рівні визначаються принципи формування податкової системи, методи адміністрування податкових надходжень, способи контролю за нормами закону та відповідальність за їх порушення.

Дослідженню шляхів формування оптимального рівня податкових надходжень до бюджету та податкової політики присвячені праці О. Василика, М. Денисенка, О. Кириленко, А. Крисоватого, С. Лондар, В. Мельника, Ц. Огонь, В. Опаріна та інших. Варто наголосити на необхідності продовження в сучасних умовах дослідження механізму формування податкових надходжень та вибору пріоритетів на перспективу.

Незважаючи на те, що регіональна податкова політика є складовою частиною податкової політики держави, між ними існують відмінності. Кожному регіону притаманні індивідуальні особливості, які здійснюють вплив на його економіку [1]. Формування ефективного механізму податкових надходжень як у країні, так і в окремих регіонах передбачає проведення комплексного статистичного дослідження податкових надходжень до бюджету з позиції системності. Результати аналізу є базою, на яку спираються органи управління при проведенні податкової політики.

Метою статті є визначення основних складових механізму формування податкових надходжень, встановлення факторів, що впливають на їх обсяг.

Механізм формування податкових надходжень – це сукупність методів, інструментів, важелів, прийомів, які, спираючись на правову базу, визначають взаємовідносини між суб'єктами оподаткування. Його цільову спрямованість формує безпосередньо податкова політика держави. Так завдяки регулюванню рівня податкових надходжень, зміни форм оподаткування, ставок, надання пільг у країні можна впливати на розвиток пріоритетних галузей економіки, стимулювати активність підприємств.

Основою для формування податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів виступає законодавча база, яка регламентує весь механізм оподаткування. При цьому податкові платежі є складною системою взаємопов'язаних елементів. Усі складові механізму оподаткування підпорядковуються загальним цілям наповнення бюджету країни. Беззаперечною умовою є забезпечення одночасної реалізації у повному обсязі функцій податків.

Побудова механізму формування податкових надходжень повинна супроводжуватись дотриманням певних принципів, за допомогою яких поряд із забезпеченням зростання економіки здійснювалося би стимулювання розвитку виробництва та забезпечувалась співпраця платників податків із податковими органами. Графічно місце принципів оподаткування у процесі формування податкових надходжень до бюджету зображено на рис. 1.

Рис. 1. Модель організації податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів*

*Власна розробка

Погоджуючись із твердженнями Дж. Стігліца, зазначимо, що формування податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів повинно супроводжуватись втіленням у життя таких принципів, як економічна ефективність, адміністративна простота, гнучкість, політична відповідальність, справедливість [8]. За умови децентралізаційних процесів податкова політика повинна втілювати принципи системності, стабільності в оподаткуванні, достатності, які доречно об'єднати у напрями бюджетного забезпечення, етико-правового та загальноекономічного спрямування [4, с. 96-134].

Сутність механізму формування податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів можна зобразити за допомогою концептуальної схеми (рис. 2). Вона допомагає виокремити учасників взаємодії, які забезпечують наповнення бюджету податковими платежами, чинники впливу на рівень надходжень, сфери та результати процесу формування платежів. Кінцевою метою формування державних фінансів за рахунок податків є реалізація соціально-економічних інтересів населення, суб'єктів господарювання та держави загалом.

Весь процес формування податкових надходжень підлягає впливу різного роду чинників, які визначають властивості податкової системи, її характер. Конкретні фактори впливу зумовлені сукупністю суспільних, матеріальних і природних умов. Зміна будь-якого з них спричиняє зміну певною мірою рівня платежів до бюджету. До таких чинників можна віднести війну, кризові явища в економіці, рівень тіньової економіки, зайнятість та платоспроможність населення тощо. Розуміння сутності і способів впливу різноманітних чинників дає змогу досягнути більш ефективного рівня формування податкових доходів держави.

Усі соціально-економічні процеси породжуються суспільно-виробничими відносинами, що виникають між різними верствами населення. Тому на податкоспроможність платників (і відповідно на рівень сплати податків до бюджету) впливають різні за масштабами, природою та характером фактори [2]. Їх можна класифікувати на: макро- (сформовані на державному рівні) та мезо- (на рівні регіону) фактори; зовнішні та внутрішні; об'єктивні та суб'єктивні; фактори первинної та вторинної дії.

Зовнішні макрофактори утворюються під впливом загальнодержавних та світових тенденцій. Вони впливають на формування у регіоні бази оподаткування. До цього виду факторів належать економічні, соціальні та інші умови життєдіяльності населення, які відіграють надзвичайно важливу роль (особливо у кризовий період).

Внутрішні фактори формуються та втілюються на місцевому рівні. Вони здійснюють вплив на усі аспекти життєдіяльності громадян і визначають можливості регіону щодо надходження податків до бюджету. Ці фактори містять забезпечення нормативними, фінансовими, кадровими, технічними ресурсами регіону, процеси інформатизації, характер взаємовідносин фіскальних органів із платниками тощо [3].

Об'єктивними факторами є чинна нормативно-правова база, економічна структура регіону та його матеріальне забезпечення, величина і структура експорту і імпорту, кон'юнктура цін тощо. До суб'єктивних факторів належать стан та механізм регіональної податкової політики, ефективність податкового менеджменту з боку фіскальних органів, професійні якості населення, менталітет громадян (рівень податкової свідомості) [5].

Визначальними на регіональному рівні є об'єктивні фактори, які здійснюють безпосередній вплив на прибутковість, конкурентоспроможність регіону та його економічну ситуацію загалом. Сюди можна віднести стан інвестиційно-інноваційної діяльності, економічну активність населення, організацію та структуру виробництва, регіональну орієнтацію на експорт та імпорт товарів, територіальну організацію промисловості, стан податкової системи регіону та коливання надходжень, добробут населення тощо.

Наповнення бюджету податковими надходженнями забезпечується завдяки використанню адміністративних, економічних та соціальних методів. Конкретна форма їх вираження визначається рівнем розвитку країни, її соціально-економічним становищем.

Адміністративні методи передбачають законодавчі акти, які регламентують права та обов'язки усіх суб'єктів взаємодії, що забезпечують наповнення бюджету податковими платежами [6]. Так у 2010 році прийнятий Податковий кодекс України, який регулює умови нарахування та збору надходжень до бюджету, численні поправки до нього.

Конкретна соціально-економічна ситуація в країні та прагнення уряду провести зміни у тому чи іншому напрямі визначають вибір економічних методів, які реалізуються через проведення податкової політики.

Податкова політика – це встановлення державою законодавчо закріпленого порядку нарахування та сплати податків до централізованих грошових фондів держави. Вона здійснює вплив на діяльність підприємств, розвиток галузей економіки та структуру національної економіки загалом [7].

Найчастіше ефективним є поєднання різних механізмів оподаткування. Податкові надходження до субнаціональних бюджетів можуть містити: податки, ставку та базу оподаткування яких встановлюють органи влади місцевого рівня; платежі, базу оподаткування для яких визначає державне законодавство,

а ставки визначають місцеві органи влади; податки, механізм стягнення яких повністю регламентується загальнодержавними законодавчими органами, а фіксована частка надходжень зараховується до місцевих бюджетів (визначення пропорцій може здійснюватися за різними критеріями); цільові та нецільові трансферти.

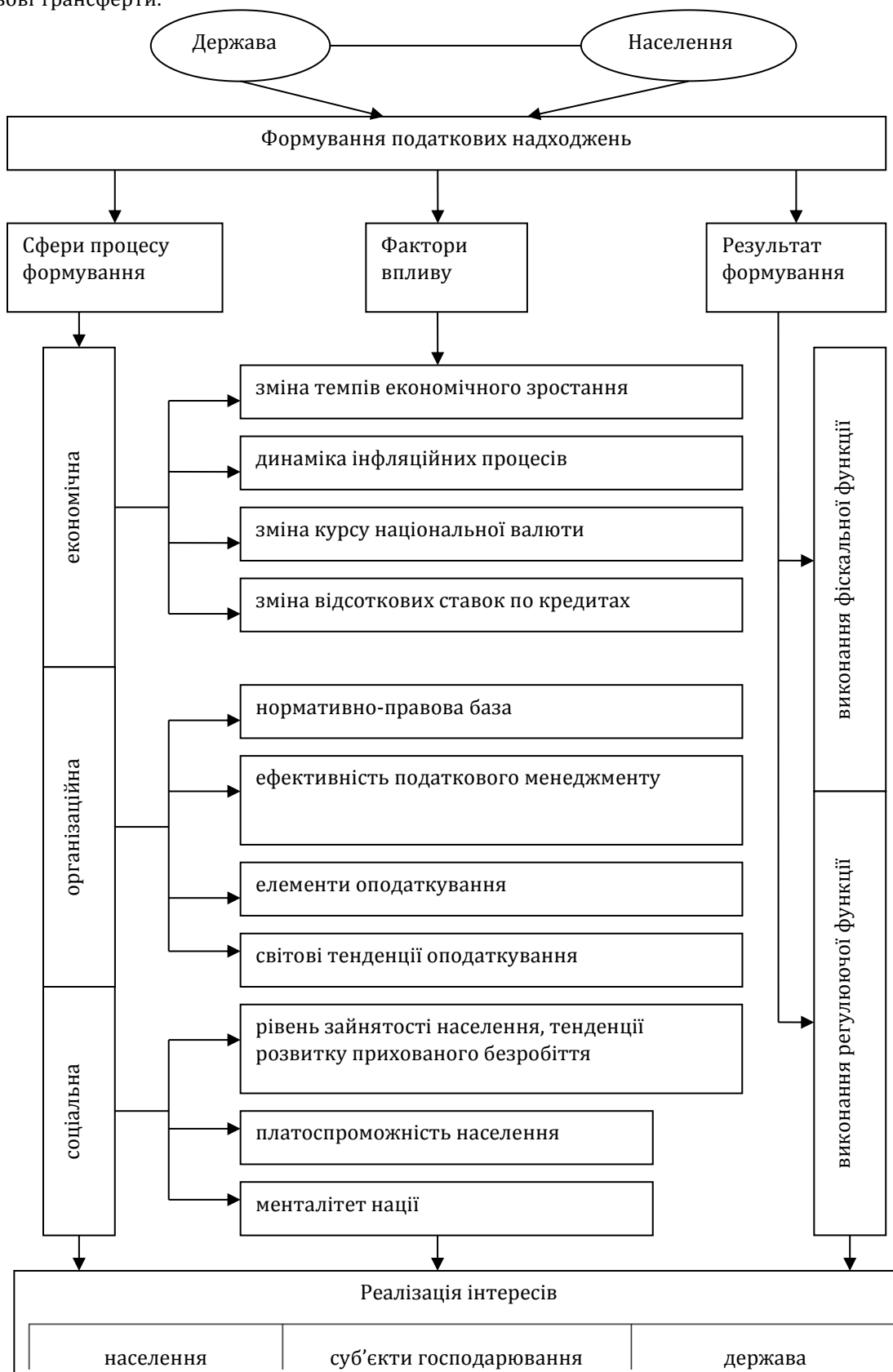

Рис. 2. Концептуальна схема формування податкових надходжень*

*Власна розробка

Ефективність застосовуваних методів втілюється у їх єдності, комплексності та системності, за умови урахування положень законодавчої бази та фінансових можливостей економіки країни загалом і її регіонів зокрема щодо забезпечення податкових надходжень у державну та місцеву казну. Тільки після проведення глибокого статистичного аналізу наявної інформації щодо формування та надходження податкових платежів до бюджету можна оцінити необхідність коригування економічної ситуації у країні.

Зазначимо, що розробка конкретного механізму формування податкових надходжень, методики реалізації податкового потенціалу певною мірою залежить від концепції регіонального розвитку. Наявність у регіоні достатнього рівня власних коштів забезпечує йому певний рівень самостійності. Однак, враховуючи всі аспекти, найбільш раціональними і дієвими є партнерські взаємовідносини центру і регіонів.

Список літератури

1. Khaleghian, P. *Decentralization and public services: the case of immunization* / P. Khaleghian. – Washington, D. C.: The World Bank, 2003.
2. Горленко, І. О. Фактори впливу на формування податкових надходжень із регіонів / І. О. Горленко, Д. О. Тарангул, А. А. Степаненко // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – Ірпінь, 2010. – № 2 (49).
3. Денисенко, М. П. Проблеми формування національної інноваційної системи України / М. П. Денисенко, Т. Є. Воронкова, С. В. Лади́ка // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №4 (82). – С. 73-81.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети [Електронний ресурс] : монографія; [за ред. З. С. Варналія]. – К.: НІСД, 2007. – 820 с. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/Varnalij/index.htm>.
5. Лондар, С. Л. Фінанси: навчальний посібник для ВНЗ / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 384 с.
6. Мельник, В. М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу: монографія / В. М. Мельник. – К.: Комп'ютерпрес, 2006. – 277 с.
7. Огонь, Ц. Г. Домінанти фінансової стабільності в розвитку зобов'язань держави / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 32-41.
8. Стігліц, Дж. Е. Економіка державного сектора / Дж. Е. Стігліц. – К.: Основи, 1998.

References

1. Khaleghian, P. (2003). *Decentralization and public services: the case of immunization*. Washington, D. C.: The World Bank.
2. Gorlenko, I. O., Taranhul, D. O., & Stepanenko A. A. (2010). Impact factors on the tax revenues formation from regions. *Scientific Bulletin of National University of Tax Service of Ukraine*, 2 (49).
3. Denysenko, M. P., Voronkova, T. Y., & Ladyka, S. V. (2008). Problems of the national innovation system of Ukraine. *Actual problems of economy*, 4 (82).
4. Varnalij, Z. S. (2007). *State Regional Policy of Ukraine: peculiarity and strategic priorities*. Kyiv. Retrieved from: <http://old.niss.gov.ua/book/Varnalij/index.htm>.
5. Londar, S. L. & Tymoshenko, O. V. (2009). *Finance*. Vinnytsya: Nova Knyga.
6. Melnyk, V. M. (2006). *Taxation: scientific substantiation and organization process*. Kyiv: ComputerPress.
7. Ogon, T. G. (2008). Dominants of the financial stability in the development of the state's obligations. *Finance of Ukraine*, 5, 32-41.
8. Stiglitz J. (1998). *Public Sector Economy*. Kyiv: Osnovy.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2016 р.